

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК НОВА УТОПІЧНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ СВІТУ

Розлуцька А. Б.

У статті аналізується утопія як нова суперечлива інформаційно-технічна ідилія. Автор розглядає утопію інформаційного суспільства як орієнтацію на те, що відсутнє у суспільстві. Досліджується формування утопій ХХ ст., котрі, залежно від поставленої мети, впливають на особистість і творять нові цінності.

Ключові слова: *утопія, інформаційне суспільство, інформаційно-технічна ідилія, глобалізація, постмодерний дискурс, віртуальна реальність, медійно-комунікативний вплив, утопічна свідомість.*

The article examines utopia as a new contradictory information and technical idyll. The utopia of the information society is considered to be an orientation on what is missing in society. The author investigates the formation of utopias of the twentieth century, which affect personality and create new values depending on their persecuted goals.

Keywords: *utopia, information society, information and technical idyll, globalization, post-modern discourse, virtual reality, media-communicative impact, utopian consciousness.*

У час радикальних соціальних та культурних змін, коли набрали обертів глобалізаційні процеси, зростають ризики і небезпеки, що становлять загрозу для людства. Тому виникає нагальна потреба в ґрунтовному аналізі тенденцій та наслідків впливу інформаційного суспільства на суспільно-економічне життя спільнот та внутрішній світ особистості. Як свідчить попередній історичний досвід людства, у часи трансформацій до життя покликаються щораз нові утопії, автори й носії яких намагаються, з одного боку, заперечити практику сьогодення, а з іншого – пропонують власні рецепти формування нового, більш досконалого суспільства.

Творення утопій було важливою складовою політичної культури та політичного мислення людини й у попередні епохи. Сучасна ж цивілізація, затиснена у лещата глобалізації, вступила в стадію постмодернізму, й ця стадія, якій, на нашу думку, притаманний культурний імперіалізм, за всіма ознаками може тривати досить довго. Імовірно, що натеper ця стадія лише розпочалася, але основні її ідеї та принципи екстраполюються на майбутнє.

Сьогодні відчутним є відродження інтересу до утопічних доктрин, котрі в сучасній політичній думці виконують щонайменше дві важливі функції. З одного боку, модерні утопії експліцитно критикують існуючі устрій з його недосконалою економікою, суспільними інститутами та «ною» мораллю. З іншого – пропонують альтернативні ідеали і, що важливо, шляхи до їх досягнення. Визнаючи індивідуалізацію особистості складовою прогресу, нові доктрини вказують на те, що вектор розвитку в тому чи іншому напрямку є не метою, а властивістю суспільства в конкретних умовах.

Пошуки «досконалих» суспільств, наприклад, «Держава» Платона, «Утопія» Т. Мора, «Нова Атлантида» Ф. Бекона, «Місто Сонця» Т. Кампанелли, ідеальний кодекс законів Морелі, комуни Р. Оуена, «Озираючись назад» Е. Беллами, «Новини нізвідки» В. Моріса та інших, у минулому столітті були доповнені «Ідеологією та утопією» К. Мангейма (1929 р.), романом Є. Замятіна «Ми» (1920 р.), О. Гакслі «О, цей новий чудовий світ» (1932 р.), Орвела «1984» (1949 р.), у середині та наприкінці ХХ століття – екологічною утопією У. Легуїн «Екотопія» та її ж – «Позбавлення власності»; «Жінки в кінці часів» П'єрсі та інші.

Змальовуючи обриси інформаційного суспільства як нової утопічної моделі розвитку світу, ми намагаємось визначити пориви та означення сьогодення. Глобальність як одне з означень суспільства та світу загалом дає можливість розмежувати утопічні ризики та позитивні тенденції, а також визначити причини появи нових утопій, які несуть із собою нові форми несвободи й більш витончені форми експлуатації.

Кінець ХХ – початок ХХІ століть – це час своєрідного сплеску утопій. Попереднє століття змусило назавжди розпрощатися з багатьма ілюзіями, і серед них – ілюзія простоти. Чи можна в принципі спрогнозувати прийдешнє, чи варто намагатися блокувати утопічну свідомість, соціальне значення котрої нерідко трактується як негативне, а самі утопії мало не шкідливими? Ці та інші проблеми були винесені на шпальти наукових і популярних видань, стали предметом запальних дискусій у середовищі інтелектуалів і політиків. Зазвичай вважалося, що достатньо сприйняти утопічні приписи й настанови, як це неодмінно призведе до негативних наслідків, а то й до катастроф. На нашу думку, розроблення (творення, моделювання) утопії є не стільки спробою «втечі» від дійсності, скільки *іншою* формою удосконалення сьогодення.

У царині постмодерного дискурсу повсякчас відбувається пошук засобів для креативного осмислення і якісного оновлення світопорядку. Утопісти мають надію з допомогою аргументації та інших раціональних методів переконати людей у привабливості

запропонованої ідеї. Мета, якої хоче досягти привілейована верства суспільства, – зробити кращими людей, далеких від ідеалу, наближаючи їх до того ідеалу. Утопісти вважають своєю метою досконале суспільство, механізми управління якими будуть підпорядковані ustalеним процедурам, а не мотивам чи інтересам політичних або економічних еліт, окремих особистостей тощо. При цьому багато проблем просто оминаються, а натомість дається оптимістична відповідь на те, як цих проблем можна уникнути.

Своєрідною метрикою трансформації суспільства XVI ст. – епохи, за якої часові й позачасові стандарти поведінки, звичаї, сама швидкість історичного часу зазнали потрясінь, – стала «Утопія» Томаса Манна. Імпровізація і пошук нового досвіду зняли тавро гріховності з ризиків і помилок; ризикувати, помилятися й все ж рухатися далі стало ментальною рисою середньовічної людини. XXI століття дало поштовх до тотального руйнування старого, прощтовхування знеособлених ідей шовінізму та колективізму. Ідеологічне насильство породило відчай – відмову від віри в Бога, в його Провидіння. Але це також спричинилося для багатьох зневірою в себе й у цінності людського буття. Людина перестає бути об'єктом уваги, любові та піклування, вона втрачає власне «я», позбувається індивідуальності.

Платою за прогрес у галузі економіки та виробництва, піднесення матеріального рівня життя, поширення демократії стало відцурання від національних і родинних традицій, занедбання довілля та небачену раніше соціалізацію особистості, втрату ментальної ідентичності. На зміну глобальним ідеологічним війнам прийшла глобалізація технічно-універсального гатунку, яка руйнує і знищує іншими методами, не стільки фізично, скільки духовно.

Надлишок інформації, нав'язлива реклама, що агресивно насаджує споживацький світогляд, також сприяє пасивності, дезорієнтації та нерішучості окремо взятої людини. Очевидним є нівелювання особистості, спроби зробити її слабкою в протистоянні процесам дегуманізації. Глобалізована особистість перетворюється на пасивного споживача, який не прагне, не здатний і не встигає сприймати й критично осмислювати отриману звідусіль інформацію. Як наслідок – людською свідомістю починають маніпулювати. Відтак глобалізація «виліплює» такий тип особистості, яка, ставши заручником інформаційного простору, втрачає свою національну ідентичність, культуру. Як влучно висловився Ф. А. Хаск, «наші моральні норми не породжені інстинктом і не є творінням розуму, а є самостійним феноменом – між інстинктом і розумом. ...Цей феномен відіграє неабияку роль..., традиції моралі досконаліші за здатності розуму» [1, с. 22-23].

Частина філософів вважають, що оскільки ХХІ століття лише розпочинається, спроби вже тепер дати йому однозначне визначення є передчасними: сьогодні є підстави лише припускати можливі обриси моделі подальшого розвитку, а не давати вичерпні характеристики епосу. Для інших дослідників провідні тенденції століття не викликають сумнівів. Так, на думку польського філософа Барбара Скарги, «чим далі ми заглядаємо у минуле, тим більше нас дивує те, що люди могли так чинити. Зате, які ми маємо труднощі, намагаючись визначити риси, притаманні нашому вікові, хоча ми живемо в нім і беремо участь у його творенні. Нам ще бракує порівняльної шкали, бракує дистанції – а отже, й можливості для роздумів» [2, с. 8].

Останнім часом інформаційна цивілізація, на яку зовсім недавно покладалися великі надії, стала піддаватися критичному аналізу. Причин до того вдосталь: загострення екологічної кризи, збільшення кількості країн, що володіють зброєю масового знищення чи перебувають на завершальній стадії розроблення такої зброї, втрата багатьма людьми сенсу існування в суспільстві «масового споживання» тощо. Ментальний песимізм, відчуття глухого кута, «межі», до якої дійшла індустріальна цивілізація, що ставить головною метою розвиток техніки, – такі рахунки пред'явила сучасній людині до оплати технократична цивілізація.

В утопічних мріях минулого виразно проглядалися контури майбутнього, що не співвідносилося з тогочасними реаліями. Світ майбутнього був то наповнений щастям, то переповнений стражданням. В утопічному місті Д. Орвела з його «1984» кожна людина мала окремий телевізор, але вимикати його було заборонено, і ніхто не знав, у який момент екран перетвориться на камеру спостереження... Тоталітарна влада встановила загальний, усепроникний контроль над людьми. Д. Орвел слушно зауважив про двосторонні екрани, які використовувалися і як засіб пропаганди, і як форма шпигування. Письменник відзначає контроль за масовою інформацією через контроль за домінуючою мовою та символічними системами. Реалізація принципів «новомови» – навчитися контролювати свідомість людей. Офіційна мова, «новомова» – це лінгвістичний носій ідеології [3, с. 432]. «Новомова» була створена для звуження горизонту думки, що досягалося мінімізацією словникового запасу.

Циклічність історії детермінує повторення революційних потрясінь та воєнних катастроф. Сьогодні ці події визначаються через інформаційний простір, де відбуваються інформаційні війни та революційні зміни у технологічному розвитку суспільства. Що має бути дороговказом новому процесу розвитку? Як далі діяти і жити людині за умов перманентної дезорганізації усталених і звичних для

індивіда приписів і норм? Таке психологічне налаштування частини членів суспільства, найперше тих, хто сповідує неоліберальні цінності, – живильне середовище для появи нових утопій.

Розвиток нових, альтернативних перспектив, на думку Поля Рікера, є основою функціонування подальшого розвитку та створення нових утопій. Сама уява – через свою задіяність в утопії – відіграє конститутивну роль і допомагає переосмислити природу нашого суспільного життя. В утопії задіяний механізм нейтралізації, що утверджує уяву як вигадку. «Очевидною гіпотезою є та, що рівною мірою, можливо, ідеологія та утопія стають патологічними явищами в одному і тому самому моменті, в тому сенсі, що патологічність ідеології полягає у приховуванні реального, а патологія утопії – у втечі від неї» [4, с. 25].

Опинившись сам на сам перед викликами ХХ століття, частина інтелектуалів відстоювали ідею «повернення утопії» як своєрідного запрошення повернутися у «визначене», а тому зрозуміле минуле, щоб відновити втрачені, як багатьом тоді здавалося, перспективи на прогнозоване майбутнє. Невід'ємним атрибутом деліктоздатного громадянина західного світу була наявність у нього певної власності. ХХІ століття не лише не усунуло нерівності житлових і матеріальних умов громадян, а, навпаки, поглибило її.

Ліберальна економіка та обіцянки свободи, раціонального прогресу і соціальної рівності натеper вже не сприймаються як суспільний ідеал. Абстрактним ідеалом сучасності є досягнення загальної свободи людини шляхом модернізації процесів, спрямованих на прискорене зростання масового виробництва, урбанізації та колоніальної експансії. Проте ці прагнення і процеси несуть із собою нові форми несвободи: більш витончені форми експлуатації, насильство та жорстокість [5, с.10-11].

Спробуємо спроектувати нову утопію через призму сьогodнішніх глобалізаційних та технологічних процесів. Отож, утопію можна розглянути через призму універсальної комунікації, що прогнозує порозуміння та спілкування культур.

Збігнев Бжезінський майбутнє світу такого штибу пов'язує з «американською мрією». Він розглядає глобальну роль США як світової мегадержави, здатної у новому столітті стати запорукою стабільності в усьому світі. У його баченні новий світопорядок постає як одна з моделей утопізму, яка ґрунтується на співробітництві: «Глобалізація передбачає світову спільноту без кордонів для грошей і товарів. Однак, коли йдеться про людей, ні прихильники глобалізації, ні її супротивники не можуть сказати нічого певного. Водночас протягом кількох майбутніх десятиліть поєднання міграційного тиску, зумовленого нерівномірністю демографічних процесів і нерівномірним розподілом бідності у світі, та соціальних

наслідків нерівномірного старіння населення різних країн здатне суттєво змінити політичне обличчя планети» [6, с. 144]. Бжезінський змальовує новий світ без кордонів між державами, проте люди виявляються ще більш розмежовані культурними та ментальними кордонами. Наразі йдеться про домінування окремої держави завдяки контролю з її боку над технічними та інформаційними засобам комунікації. Проте людина не стає елементом суб'єкт-суб'єктних відносин з державою, а залишається об'єктом цілеспрямованого впливу.

Віртуальна реальність породжує новий устрій трансконтинентального суспільства, в якому, в ідеалі, мало б бути покладено край расизму, гомофобії, бідності, що супроводжують людство упродовж усієї історії. Створена людиною реальність: непостійна, гнучка, а головне – піддається індивідуальній дії. В результаті в людини виникає оманливе відчуття всемогутності, критичне світосприйняття й аналітичність вбиваються на користь здатності бачити, чути і смакувати.

Життя як процес, а не як факт, на думку Р. Керк'єгора, дає безмірну спроможність засвоювати нововведення й обертати їх у якусь форму, щоб реалізувати новий стиль життя. Нині це втілено у комунікаціях, які здійснюються віртуально через інформаційні технології. Сама по собі комунікація не є реальністю, проте вона проектується в ідеальне майбутнє як елемент утопічності. Для суспільства віртуальність залишається іманентною, ідеальне майбутнє, яке пропонувалося, виявляється недосяжним і оманливим.

Запропонована утопія вкотре деформує особистість і, врешті-решт, дає протилежний результат. Лавиноподібний потік інформації людина не здатна, а почасти й не прагне, аналізувати й спрямовувати на удосконалення свого внутрішнього світу. Натомість інформація активно й цілеспрямовано «перебудовує» людину. Розглядаючи проблему створення події як віртуальної реальності, Жан Бодрійєр у книзі «Про спокусу» писав: «Ми маємо сьогодні еру спокуси. Але вже не йдеться про ту прірву, яка манить, яка засмоктує і куди може впасти будь-хто з нас, не йдеться про смертельно небезпечну розвагу (мабуть, тому, що вже немає ані реальності, від якої ми могли б відвернутися, ані істини, яку могли б заборонити), не йдеться навіть про зваблення невинності та добродесності (для цього в сучасному світі не вистачить ані моралі, ані розбещеності), а залишається тільки спокушати... задля самої спокуси? «Спокушайте мене». «Ви мені дозволите вас спокусити?» Спокушати – це те, що залишається, коли всі ставки взято назад. Це вже не насильство над смыслом, не його мовчазне винищення, а форма, яка залишається мові, коли більше немає чого сказати. Це вже не карколомне падіння

в безодню, а маленька втіха, якою обмінюються істоти, наділені даром мови, у знервованому соціальному спілкуванні. «Спокушайте мене». «Ви мені дозволите вас спокусити?» [7, с.240].

Настання ери інформаційного суспільства і прорив у сфері інтерактивних ЗМІ символізує ще один великий крок, який Жан Бодрійяр назвав «гіперреальністю». У «Фатальних стратегіях» він, зокрема, писав: «Сьогодні не існує ніякої трансценденції, а тільки іманентна поверхня розгортання операцій, гладенька операційна поверхня комунікації. Фаустівська і прометеївська ера, ера виробництва і споживання поступилася місцем мінливій ері мереж, нарцисичній і багатоформній ері розгалужень, контактів, суміжностей, зворотного зв'язку, перехідних зон. Наслідуючи телевізію, весь навколишній світ і наше власне тіло утворюють лише контрольний екран» [8, с.71].

Але цей світ, який Ж. Бодрійяр називає «гіперреальністю», суспільні індивіди сприймають як більш реальний, ніж первинна реальність природи. Буття соціальних структур детермінується саме симулякром. За Ж. Бодрійяром, процес симуляції проходить кілька стадій розвитку, в результаті якого симулякр щораз більше автономізується від реальності й стає «чистим симулякром». У такий спосіб постає специфічний особливий світ, світ моделей і симулякрів, що ніяк не співвідносяться з реальністю. Реальність – це фізичний феномен, а гіперреальність найчастіше – феномен метафізичний. Але, мусимо визнати, в сучасному суспільстві маємо тотальну симуляцію всіх соціально-культурних явищ та комунікацій.

У новому суспільстві інформаційно-технічної ідилії кожна людина веде боротьбу проти себе самої, адже їй не під силу усвідомити справжність свого існування як у матеріальному, так і в духовному вимірах. Людина – суцільна невизначеність; вона має можливість бути вільною, але ця свобода нерідко проявляється не як цілеспрямована конструктивна дія, а, навпаки, як зусилля уникнути необхідності робити вибір.

Щоразу, коли людина втрачає громадську цілісність, то постає потреба у витворенні нової утопії. Людина вибирає фрагменти для забезпечення якоїсь однієї, приміром матеріальної, частини свого життя, занедбавши іншу, наприклад духовну. Для урізноманітнення прагматичної концепції людського світогляду, домінантою якої є матеріальний статок, доречно проаналізувати аспект внутрішнього світу людини. Маючи справу з такою невловимою реальністю, якою постає наше життя, важливо не загубити її направленість та дати визначення розмежуванням. В іншому випадку деталі можуть закрити цілісну картину і завадять усвідомити значення і цінність

різних елементів розвитку особистості зокрема та суспільства загалом.

Ключовим питанням є знаходження правильних відповідей на повсякчасні виклики. Якби суспільство могло мати готові відповіді на всі запитання, то воно було б насправді досконалим, цілісним, втіленою в життя утопією. Платон стверджував, що ця утопія вже існує, і вона більш реальна, ніж нам здається, хоча, насправді, – це лише імітація гіперреального світу ідей. Перш за все існують ідеї, й ці ідеї недосяжні; матеріальна ж складова – лише бліді ерзаци світу ідей.

Медійний простір заміщає реальність, і дійсність перетворюється на гігантський симулякр, що сягає своїм корінням міфічних глибин історії. Для кращого розуміння сьогодення доцільно проаналізувати тип економічної та владної його структури. На думку Володимира Горбатенка, об'єктом політичного прогнозування є якраз питання, що охоплюють великі регіони, людство та локальні проблеми в різноманітних сферах людської діяльності: «Важливими аспектами прогнозування є проектування у політичній сфері, розроблення політичних сценаріїв, проектів майбутнього політичного буття. При цьому важливе значення політичного прогнозування за допомогою інтуїції, знання інтелектуального чи соціального проектування на основі сукупного досвіду» [9, с. 412].

Коли розглядати сучасну утопічність суспільства через глобалізацію, то для конкретної національної культури глобалізація може стати шкідливим та небезпечним процесом, – адже вона нівелює, відтісняє національне на «периферію від магістральної лінії»... Важливим залишається аналіз таких категорій, що забезпечують гармонію людського існування: любов, боротьба, спілкування. Утопії зазвичай орієнтуються на те, чого насправді не існує чи бракує в суспільстві. Процес розпочинається з обґрунтування історичної дійсності, яку беруть за основу втрачених бажань, що трансформуються на втілення утопічних прагнень. Інколи такий процес спонукає до боротьби за ілюзорні й хибні реальності.

Одним із наслідків глобалізації з її необмеженим інформаційним полем й інтернаціоналізацією всіх сфер людського буття є психологічне відчуття відчуженості й ізольованості. Характеризуючи витоки і прояви тоталітаризму, Ганна Арендт зауважувала: «Те, що ми називаємо ізольованістю в політичній сфері, у сфері міжлюдського спілкування називається самотністю. ...Бути знекоріненим – означає не мати місця у світі, визнаного й гарантованого іншими; бути непотрібним – означає не належати до світу взагалі. Знекорінення може бути попередньою умовою для стану непотрібності, так само як ізоляція може (але не повинна) бути попередньою умовою для самотності» [10, с. 528-529].

Ми жодною мірою не ставимо знак рівності між згубністю наслідків тоталітаризму й глобалізації, а лише загострюємо увагу на тому, що свідоме чи «об'єктивне» посягання на сферу внутрішніх відчуттів і переживань індивіда, нівелювання сили традицій середовища, в котрому і під впливом котрого особа формувалася як носій родинних, національних, ментальних, світоглядних установок, неминуче призводить до «втечі» від такого світу й пошуку ідеального суспільства.

Майбутнє, звісно, покаже, в якій мірі виправдані ці застереження, проте ідея створення більш досконалого світопорядку є детерміновано актуальною. Натепер все ж превалюють негативні прогнози на майбутнє: «1984» Джорджа Орвела, «451 градус за Фаренгейтом» Рея Бредбері, «Термінатор» з Арнольдом Шварценегером і «Матриця» – це лише кілька прикладів.

На їх тлі наведемо приклади позитивного бачення перспектив. Рей Курцвейл моделює світ майбутнього, практично не пов'язуючи його з матеріальним добробутом людей. Здоров'я і щастя людини залежатимуть не стільки від матеріальних статків і побутового комфорту, скільки від характеру її відносин з іншими людьми, від міри задоволення комунікативних, соціальних та духовних потреб особистості як визначальних для надання справжнього сенсу нашому життю. Потреба «належати» є більш важливою, ніж потреба бути матеріально самодостатнім.

Утопія суспільної свідомості має власну систему, яку можна визначити через окремі ідеї суспільного життя. Йдеться про нову ідею, яка констатує розвиток та отримання певної вигоди. Хоча, насправді, тут виникають протиріччя. Витворені системи демократично-ліберального суспільства притлумлюють існування витвореної системи, що унеможливує власне розвиток. Відповідно проголошений результат «свободи, рівності, братерства» можна назвати частковою лібералізацією особистості, яка так і не навчилася бути вільною. Людство задовольняє свої потреби завдяки новітнім технологіям та інформації. З допомогою цих важелів твориться глобальне постмодерне інформаційне суспільство. Але в тому є й негатив – не проглядається справжній результат, майбутнє видається ефемерним.

Карл Мангайм, аналізуючи ідеї через проростання в суспільстві думок, де виявляються ідеологічні та утопічні аспекти, писав: «Утопічність – це свідомість, яка не відповідає «буттю», що оточує її... Будемо вважати утопічною лише ту «трансцендентну щодо дійсності» орієнтацію, яка по мірі свого переходу в дію, частково або повністю руйнує уклад життя, існуючий у свідомості момент життя. Свідомість, яка суперечила дійсності, ставала утопічною лише тоді, коли починала діяти в напрямі, що повинен зумовити

знищення й існуючої структури буття. Лише після того, як певні групи людей запровадили мрії райського блаженства до своєї безпосередньої діяльності, намагаючись реалізувати їх, ці ідеології стали утопіями» [11, с. 209-211].

Процес відбору, який підходить для конструювання суспільства, – це процес, під час якого створюється план розвитку ідеальної спільноти. Також неспростовним є факт неможливості відразу дати визначені правила та принципи нового суспільства. Спершу формуються правила, що не виключають принципу і можливості вільного вибору. Після вироблення певної ідеології суспільства вони виключаються зі списку пропонованого стилю. У вільному утопічному суспільстві люди можуть добровільно, але не під тиском влади, погодитись на обмеження. Оскільки апріорі система правління в утопічному суспільстві має бути ліберальною, то в окремих співтовариствах технічне адміністрування припустиме, оскільки воно не посягатиме на права людини першого й другого покоління (природні й набуті права).

Також важливим є питання про роль центральної влади, засади її обрання, принципи її функціонування та механізм громадського контролю за нею. В утопічній традиції побутує думка про те, що є набір певних принципів, які готові прийняти всі люди доброї волі. Проте заплутаність і забюрократизованість політичної системи є серйозною перешкодою в реалізації утопічної ідеальної системи влади.

Розмірковуючи над вірогідністю установа в майбутньому більш досконалого світового ладу, Богдан Гаврилишин робить такий прогноз: «Ще впродовж десятиліть людство мандруватиме до мети звивистими шляхами. Проте з часом ці шляхи напевно зближаться. Ми не можемо покинути нашу планету. Ми не бажаємо її руйнації. Жодна частина людства не в змозі її привласнити. Нам слід пристосуватися до правил співжиття, якими будемо керуватися в умовах майбутнього єдиного світового ладу, нашої спільної долі» [12, с. 199].

Ідеальне майбутнє можна проектувати по-різному залежно від особливостей буденного світосприйняття. Майбутнє, за Зигмунтом Бауманом, втілює простір, є символом свободи, завойованої розумом у протиборстві з некерованою, ірраціональною випадковістю історичного процесу. Так само, як революції з їх гаслами свободи покликані були «очистити» історичний час, так само утопісти мріяли про простір, «не опоганений історією». «Всі утопісти прагнули до «якогось ідеалу щасливої ірраціональності або, якщо хочете, раціонального щастя», пов'язаного з життям в ідеально впорядкованому просторі, очищеного від будь-якої мимовільності –

вільного від будь-якої несподіванки, випадковості, неоднозначності» [13, с. 41].

Висновки. Утопія є споконвічною тенденцією, фундаментальною властивістю життя та самого існування, що неможливо реалізувати чи відобразити у рамках заздалегідь заданої моделі. Утопія є завжди, вона руйнує ідеології і діє як застереження проти процесу нівелювання, що визнає в реальності одночасно і провідну тенденцію, і приховану істину буття. Якщо демократичні інститути не зможуть у майбутньому забезпечити філософські основи вільного суспільства, вони виявляться неспроможними протистояти авторитарним тенденціям, які час від часу посилюються серед частини населення. Якщо вдасться відновити віру в силу ідеї, яка була знаком нації в кращому вигляді, то битва не буде програною. Інтелектуальне відродження лібералізму вже відбувається у багатьох частинах світу. Питання в тому, наскільки цей процес виявляє ознаки незворотності.

1. Хайек Ф. А. Пагубная самонадеятельность. – М.: Новости, 1992. – 304с. 2. Скарга Барбара. Межа історичності /Пер. з польської. – К.: Аквілон-плюс, 2002. – 224 с. 3. Чертово колесо. Сборник научной фантастики на тему «человек и НТР» в 2-т. Т. 1: пер. с англ. составл. Р. Рибкина. – М.: Радуга, 1992. 4. Пікер П. Ідеологія та утопія. – К.: Дух і Літера, 2005. – 383 с. 5. Lowe Lisa. Utopia and Modernity: Some Observations from the Border // Rethinking Marxism, Volume 13, Number 2 (Summer 2001). 6. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи лідерство / Пер. з англ. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 203 с. 7. Beaudrillard Jean. De la seduction, Folio Essais-Denoël, 1979. 8. Beaudrillard Jean. Les Stratégies fatales, Le Livre de Poche-Grasset. 9. Прикладна політологія: Навч. посіб. / За ред. В. П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – 458 с. 10. Арндт Х. Джерела тоталітаризму / Пер. з англ. – К.: Дух і літера, 2002. – 320 с. 11. Мангайм К. Ідеологія та утопія. – К.: Дух і Літера, 2008. 12. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств: Дороговкази в майбутнє: доп. Римському Клубові. Вид. 3-тє, допов. – К.: Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2009. – 248 с. 13 Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства. – К.: Києво-Могилянська академія, 2008. – 112 с.

**КОМУНІКАЦІЯ – ІНТЕРАКЦІЯ – МАНІПУЛЯЦІЯ:
МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ
ВЛАДИ**

Ковалевський В. О.

У роботі запропоновано схему для аналізу сучасних відносин у системі реалізації політичної влади. Розглянуті основні теоретичні та методологічні передумови дослідження процесів комунікації, інтеракції та маніпуляції в їх тісному зв'язку в межах владних відносин. На основі аналізу змісту та умов реалізації цієї схеми робиться висновок про об'єктивність такого процесу в умовах інформаційної революції. Також розглядаються методи маніпуляцій і технології протистояння їм.

Ключові слова: комунікація, інтеракція, взаємодія, маніпуляція, політична влада, політичний простір

The paper offers the scheme for the analysis of modern relations in the realization of the system of political power. The main theoretical and methodological presuppositions of communication processes' studying, interactions and manipulations are reviewed in their close link within the framework of powerful relations. On the base of analysis made is drawn a conclusion about objectivity and necessity of given process and conditions of its realization. The methods of manipulation and technologies of opposition by it are also considered.

Keywords: communication, interaction, manipulation, political power, political field

Швидкий розвиток індустрії інформаційно-комунікаційних послуг останнім часом, що об'єктивно зумовлений динамікою постіндустріального суспільства, а також бурхливе зростання обсягу інформації, яка функціонує в сфері людської діяльності, активізували інтерес громадськості та представників наукових кіл до проблеми регулювання інформаційних потоків і контролю над каналами передання інформації. Соціальна, а в її рамках і політична, наука тільки нещодавно звернулася до осмислення цього процесу, наділяючи інформаційно-комунікаційні технології відповідним соціальним статусом.

Народження інформаційної парадигми, яка іноді називається «інформаційною» (в термінології М. Кастельса), що має підкреслювати її принципову відмінність від попередніх епох та парадигм, зумовило розвиток нового погляду на всю історію людства,